

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

Експертна дискусія

«Чи потрібне Міністерство у справах громадських організацій?»

8 вересня 2022 року Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна провів дискусію на тему «**Чи потрібне Міністерство у справах громадських організацій?**». У ній взяли участь керівник програм Українського незалежного центру політичних досліджень Максим Лациба; керівник програми практичної політики, експерт Інституту політичної освіти Олександр Солонтай; модерував захід виконавчий директор CASE Україна Дмитро Боярчук.

Публікуємо ключові тези дискусії, а також стислий переказ доповідей спікерів.

Основні тези

- *Громадськість стала одним із чинників обороноздатності, посилення і стійкості України. Громадсько активні люди хочуть незалежно від органів влади брати участь у процесах життєдіяльності, зокрема у відновленні держави.*
- *Дві важливі речі у процесі відбудови – воювати і будувати одночасно та об'єднати зусилля влади, громадянського суспільства, місцевого самоврядування, бізнесу і міжнародних партнерів.*
- *Організації громадянського суспільства вміють продукувати нові проривні ідеї, будувати коаліції різних гравців для досягнення спільного результату, мотивувати і переконувати у важливості, контролювати чесність реалізації політики, пояснювати рішення та реформи.*
- *Три вектори, що закладають основу успіху громадянського суспільства: підтримка міжнародних донорів, довіра українського народу, євроінтеграція.*
- *Міністерство у справах громадських організацій не потрібне, воно тільки ускладнить роботу і зашкодить, у такому разі громадянське суспільство спрямовуватимуть у політичних інтересах.*
- *Потрібне створення робочого майданчика для представлення ідей і пропозицій громадських організацій. Ним може стати нова платформа за реформи і відновлення для комунікації аналітичних центрів, експертів, чинного уряду та парламенту, міжнародних партнерів, бізнес-асоціацій, недержавних організацій бізнесу, органів місцевого самоврядування, тобто об'єднання всіх гравців для досягнення цілей і реалізації спільної мети.*

Переказ дискусії (відео повної дискусії [за посиланням](#))

- Якою має бути форма взаємодії між громадськими організаціями і державою?

Олександр Солонтай

Провокативна назва нинішньої дискусії потребує одразу відповіді, а потім розшифровки. З приводу створення міністерства у класичному розумінні як одного з багатьох міністерств – звісно, ні. Згадаю історію з бананами, в Україні були гречані кризи, але відсутні бананові кризи, відсутній регулятор бананів. Нормальним природним способом бананів усім вистачає, усі купують, усі продають, дефіцит ринок ліквідує. У нас у нормальний природний спосіб розвиваються громадські організації, їх стає дедалі більше, громадянське суспільство стає щораз міцніше, більше людей долучаються до громадської роботи.

Якщо посилювати і розвивати громадський сектор, то потрібно це робити в іншому місці. Передусім щодо податкового законодавства, культури, залучення громадської активності. Проте, як поліпшити загальний розвиток громадянського суспільства в Україні можна говорити окремо, але точно серед цього інструмента не йдеться про створення міністерства чи центрального органу виконавчої влади з розбудови, розвитку громадських організацій.

Громадськість стала одним із чинників обороноздатності, посилення і стійкості України, це факт. Проте, наприклад, Міністерство розвитку територій та громад – це ж не Міністерство у справах місцевого врядування органів місцевого самоврядування, це Міністерство у справах регіональної політики і того, як держава формулює регіональну політику. Органи місцевого самоврядування самостійні, незалежні і створюють свої асоціації, об'єднання на всеукраїнському рівні для того, щоб представляти свої інтереси, а не ходять під департаментом. Це простий приклад органів місцевого самоврядування.

Можемо наводити приклади на різних рівнях. В уряді мали б сформулювати правильну політику щодо розвитку громадянського суспільства, розуміючи, що це один із чинників стійкості України. Політику Кабінету міністрів щодо громадянського суспільства треба поліпшувати, але інструменти повинні бути інші.

Тепер щодо самих об'єднань. У нас інколи потужно і сильно об'єднуються громадські організації, тож виникає враження наче Міністерство є. Вони себе так презентують, наче представляють повністю весь сектор. У різних періодах, на різних етапах це були різні об'єднання, різні спілки та спільноти громадських організацій, які намагалися говорити від імені громадянського суспільства.

Сьогодні громадянське суспільство сильно розрослося, стало великим і розгалуженим. **Одна частина громадських організацій групується** навколо одних принципів – більше прозорості, відкритості, антикорупційності, транспарентного управління процесами відбудови. **Інші громадські організації гуртуються** навколо самих конкретних проєктів відбудови, це, можна сказати, коаліція контролерів. Є мозгова коаліція, в якій об'єднуються організації, які дружать з аналітикою, дослідженнями, залучають класичні і некласичні освітні організації.

Уже зараз видно, що тема відбудови і відновлення України надзвичайно велика. Організацій багато і всі вони різноманітні. У нас буде багато спільнот, організацій, які концентруватимуться на вузьких сферах. Якщо говорити про громадську участь, люди громадсько активні і хочуть незалежно від органів влади брати участь у процесах життєдіяльності, зокрема у процесах відновлення і відбудови України. Щоб зрозуміти це, потрібно подивитися на те, що зараз відбувається з військовою волонтеркою. Чи об'єднані в нас усі військові волонтерські організації в якусь спільноту, коаліцію спільної дії – ні. Чи існує поняття «волонтерський рух» у сфері допомоги військовим – існує. Чи існують знамениті організації, які на слуху, яких чути більше, аніж інших, – існують на національному, регіональному, локальному рівнях. Чи існує між ними співпраця – існує. Чи можуть між ними виникати коаліції – можуть. Чи буде так, щоб вони всі об'єдналися під одну велику парасольку, в одну велику коаліцію – очевидно ні. Вони співпрацюють з різними підрозділами, сповідують різні принципи фандрайзингу, там різні донори, амбіції, чинники щодо управління рішеннями, різний background того, як вони до цього дійшли. Багато чого різного, але чітко видно, що сектор виріс.

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

Зараз у критичний момент з'ясувалося, що децентралізовані форми – самостійні форми, але до всього співпраця, дружба організацій між собою можуть виявлятися набагато ефективнішими, кориснішими, без втрат часу на координацію, узгодження, максимум енергії на саму конкретну діяльність, з повагою до партнерів, до розуміння того, що відсутня в когось монополія. Під час війни окрім військового сектору волонтерська діяльність виникла в медицині, стосовно переселенців, у монетарній, продовольчій сферах, безпеки громад.

Максим Лациба

Виявляється, український уряд активно читає соціальні мережі громадської організації CASE Україна. Кілька днів тому Дмитро Боярчук запитав, чи потрібне Міністерство у справах громадянського суспільства і вже отримано відповідь – так, воно є і називається Міністерство внутрішніх справ України. Сьогодні зранку поліція прийшла з обшуками до військового волонтера Святослава Літинського. Хочу сказати українському уряду, що це неправильна відповідь. Нам точно не потрібно Міністерство внутрішніх справ і основне міністерство, яке опікується громадянським суспільством України. На жаль, це вже не перший випадок за останні кілька тижнів з безпідставними переслідуваннями волонтерів, які допомагають армії. Це треба негайно припинити.

З приводу відновлення і взаємодії, **перше – воювати і будувати водночас**. Протистояння з Російською федерацією триватиме ще десятиліттями, доки остаточно не деконцентруємо цю імперію і не допоможемо світу перетворити північну Євразію на територію 30–40 незалежних демократичних країн. Тому треба будувати і воювати водночас.

Друге – перемога потребує об'єднання зусиль влади, громадянського суспільства, місцевого самоврядування, бізнесу і міжнародних партнерів. Організації громадянського суспільства (ОГС) вміють придумувати нові класні проривні ідеї, які працюють. Ми вміємо будувати коаліції різних гравців для спільного досягнення результату. Вміємо мотивувати, навіть державних службовців і депутатів переконуючи, що це для людей важливо. Вміємо пушити, тобто підштовхувати, щоб та чи інша реформа або рішення відбулося. Вміємо контролювати чесність реалізації політики, державних проєктів. Ми вміємо попіарити і пояснювати людям те чи інше рішення, ту чи іншу реформу. Це важливі елементи і вміння, які треба залучати до процесу реформування і відбудови країни.

ОГС може також виробляти соціальні послуги. Основне, над чим працює в ЄС громадянське суспільство, – це вироблення для громадян соціальних послуг коштом місцевого і державного бюджетів. У Німеччині 60% соціальних послуг неурядові організації виробляють руками і розумом. Тому для нас це велика перспектива.

Ми вже зараз дуже сильно допомагаємо уряду в пом'якшенні і вирішенні соціальних проблем, які виникають у зв'язку з окупацією, переселенням, обстрілами. Цей потенціал треба розвивати, залучаючи організації. Я сподіваюся, міністр соціальної політики побачить це, підтримає, і великий потенціал буде реалізовано.

Міжнародні донори не дуже вірять українському уряду і не дуже хочуть довіряти кошти на відновлення України. Тут є величезний потенціал для громадянського суспільства бути третім учасником цього партнерства – міжнародні донори, український уряд, українські громадські організації. **Бути контролером доброчесності реалізації та ефективності реалізації**

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

проектів з відбудови. Про відбудову треба розуміти два блоки питань – реформи і проекти фізичної відбудови економіки, інфраструктури.

Ми непогано працюємо в реформах, але хотів би повернутися до відбудови економіки. Ми просто відбудуємо всі заводи, знищені російськими окупантами, чи ми переосмислюємо? Ми повністю відновлюємо металургійний комбінат «Азовсталь» чи треба будувати новий після повернення цієї території під контроль українського уряду? Чи можна там створити великий IT-кластер з десятками тисяч програмістів, які продаватимуть код? Можливо, у цьому наша перспектива – у рамках відновлення зробити зелений перехід на енергоефективні технології і навіки позбутися залежності від російського чи будь-якого іншого газу, нафти і максимально перейти на інші джерела відновлювальної енергетики? Уся Європа переходить на атомну енергетику. Можливо, ми підемо шляхом Тайваню і нам треба розбудовувати заводи, які будують мікросхеми та мікросхеми? Про це варто говорити. Я не переконаний, що нам потрібно відновлювати зруйнований Кременчуцький НПЗ, який виробляє низькоякісний бензин. Можливо, натомість нам треба разом з Ілоном Маском збудувати завод для літєвих батарей і збирання Тесл в Україні.

Публічна дискусія на тему розбудови – це сильна сторона громадянського суспільства і воно має долучитися. Треба розбудовувати нову коаліцію, і свого часу важливу роль відіграв РПП – реанімаційний пакет реформ. **Потрібна нова платформа реформ, яка об'єднає ширшу кількість гравців**, а саме крім аналітичних центрів, експертів там мають бути бізнес-асоціації, міжнародні організації, недержавні організації бізнесу, асоціація органів місцевого самоврядування. Ключовими у фізичній розбудові країни є два суб'єкти – бізнес і органи місцевого самоврядування.

- На вашу думку, чи потрібна якась платформа для координації?

Олександр Солонтай

Усе розвивається природним шляхом, але якщо ми хочемо його поліпшити, то вдосконалення політики, уряду, влади, всієї держави стосовно громадянського суспільства – це хороший предмет. Можна багато чого зробити, щоб в Україні краще розвивалося громадянське суспільство. Серед цих інструментів ідея про те, щоб створити конкретне міністерство, яке буде регулювати та управляти, – це ідея з часів Радянського Союзу. Тобто це йде від тоталітарних та авторитарних держав – міністерство чи державний комітет у справах громадських організацій, чи департамент СБУ у справах громадських організацій.

З приводу того, щоб змінювати правила роботи з прозорістю, з податками і зменшувати потім будь-які питання, як працюють громадські організації, поліпшувати соціальні сервіси, давати змогу заходити виконавцями різноманітних послуг. Тут багато рекомендацій, є ціла стратегія розвитку громадянського суспільства.

- Чи є напрями, в яких громадянське суспільство діє єдиним фронтом? Усі розуміють, що повинні бути робочі антикорупційні органи, судова реформа, є певне лідерство і консенсус, але є і ціла низка питань, де громадянське суспільство в особі аналітичних організацій чи бізнес-асоціацій має розбіжності. Тобто ціль може бути одна, а засоби реалізації громадських організацій різні. Хотілося б почути бачення, яким чином потрібно доходити певної думки, на основі чого буде досягатися певна позиція?

Неможливо об'єднати всіх з усіма тому, що громадські організації виконують дуже різні функції, вони можуть перетинатися в дуже логічному необ'єднанні. Наприклад, уявімо велике місто Харків, де є потужні громадські організації, орієнтовані на забезпечення чесності, прозорості, відкритості всіх процесів. Паралельно є громадська організація, члени якої дуже важко розбираються у різниці між НАБУ, САП, НАЗК і Генпрокуратури, для них це абракадабра, але вони створили батальйон, розібрали завали, залучаючи до роботи мешканців, які повертаються. Вони отримують фінансування чи то державне, комунальне, чи то приватне і на місці працюють, а міська влада, яка не в змозі відновити одночасно всі будинки та сквери, надає їм якийсь маленький мікрорайон, наприклад, якийсь квартал на Салтівці, разом з публічним простором на відновлення. Ця громадська організація під час роботи співпрацює з бізнесом, службами впорядкування, міською владою. Це можливий варіант.

Тобто одні організації контролюють міську владу в загальноміському контексті, щоб усе відбувалося без корупції, а інші сконцентрувалися на конкретному мікрорайоні й відновлюють конкретний квартал у великому районі руйнувань. Якщо одні організації сказали, що вони контролюють усі процеси, то вони повинні контролювати і цей мікрорайон також. Це не має бути індульгенція: якщо громадські організації відновлюють, то це означає, що там усе прозоро і чесно. Це теж реальні живі люди, якщо контроль, то всіх. А якщо відновлювати та відбудовувати, то концентрація на конкретному об'єкті, конкретному проєкті. Виходить, що одні й ті самі громадські організації, в одному й тому самому місці не зможуть бути в одній коаліції, в одному консорціумі, в одній спільноті, бо завдання одних – максимально ефективно, екологічно, правильно за коштами, ефективно з майбутнього використання просторів відновлювати цей мікрорайон, а завдання інших – проконтролювати публічні фінанси чи приватні кошти, виділені на місто. Вони входять у природний розподіл сфер.

Це один приклад того, чому різні організації будуть об'єднуватися в різні спільноти, без того, щоб разом бути в одній вищій спільноті. Якщо зараз піти іншими різними напрямками роботи чи різними територіями, то прикладів буде досить багато. Це одна з причин, чому будуть коаліції за галузями, темами.

- Чи потрібне утворення Міністерства громадянського суспільства?

Максим Лациба

Моя особиста думка: ніякого Мінгрома не потрібно. Воно не допоможе громадянському суспільству, а навпаки зашкодить тому, що у будь-якої влади буде спокуса поставити міністра, який би керував громадянським суспільством і спрямовував його в тому руслі, яке потрібно політичному класу країни. Тому однозначно це зло, не потрібно його.

Основне завдання держави, уряду – створити сприятливі умови розвитку громадянського суспільства. Тобто легка реєстрація, сприятлива система оподаткування, а далі громадянське суспільство самостійно ухвалює рішення, над чим воно хоче працювати, над якими проблемами. Громадянське суспільство – це вода, ми є скрізь, кожне міністерство наше, куди хочемо – туди й течемо, з ким хочемо – з тим і працюємо.

Якщо влада хоче залучити громадянське суспільство, вона здійснює закупівлю послуг бюджетним коштом або ліберальними методами створює відповідні податкові пільги для певних видів діяльності, які здійснює громадська благодійна організація. Такі методи правильні і їх потрібно стимулювати.

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

- Який вигляд може мати об'єднана платформа, хвилюють питання погодження представників влади та громадянського суспільства?

Це не влада має робити таку коаліцію, це завдання саме громадянського суспільства створити платформу і продумати всі механізми легітимації. По-перше, тих, хто туди увійде, має бути багато. Треба думати про нову коаліцію з відновлення країни, яка має бути максимально широка, виходити за рамки громадської організації і залучати бізнес-асоціації.

Важливо не відновити олігархічну монопольну модель економіки України, а щоб ми під відновленням змогли розбудувати незалежні конкурентні ринки. Це надважливо для української нації, це основа демократичного врядування в Україні, основа розвитку громадянського суспільства. У нас багато заможних людей, це і є справжня європейська країна, коли є багато багатих людей і розбудовані державні інституції. **Бізнес, місцеве самоврядування, міжнародні організації** – платформа, яка має застосовувати електронні інструменти щодо комунікації всередині вироблення рішень, голосування, яку позицію озвучуємо. Це радше форуми, де постійно відбувається багато-багато дискусій, діалогів, формується уявлення про проєкт рішень, напрям реформи і потім все це імплементують через відповідні державні інституції. Я сподіваюся, буде створено такий Державний фонд відновлення України, який буде в спільному управлінні міжнародних партнерів й українського уряду і де буде залучено наглядові ради українських громадських організацій через Раду відновлення, яку створив Президент. Ця коаліція стане лабораторією вироблення класних рішень для відновлення країни.

- Чи готові ви виходити з такою ініціативою?

Я дуже хотів би бути залученим до розбудови такої платформи. Можливо, ця дискусія, яку започаткував CASE України, і буде першим публічним поштовхом для створення нової міжнародної коаліції відновлення України.

- Якби була створена коаліція, координація між громадськими організаціями, які допомагають Україні під час війни, це підвищило б ефективність роботи?

Олександр Солонтай

Ні, поясню чому. Я прихильник того, що в кожній громадській організації є повна, до кінця зрозуміла місія. Зазвичай в Україні буває, що люди просто зібралися, а потім вирішують, що ж робитимуть. Це здебільшого молодіжні організації, які «движують» і по ходу розбираються. Або це люди, які вперше в громадських організаціях, волонтери. Проте ті організації, які вже трохи в житті «подвижували», стали активними і хочуть створити громадську організацію, повинні розуміти, навіщо вона потрібна.

Координація між організаціями – так, має бути, спільнота – ні. Важливо, щоб кожна організація в цей воєнний час працювала на повну, на 100% йшла вперед, а вже далі співпрацювала з іншими.

Однак чи потрібні нові інструменти відновлення відбудови України? На мою думку та експертів з інших організацій, нам потрібна ще одна організація. Ми почали реформу Агентства ефективних рішень – громадської організації, яка існує давно, працювала на місцевому рівні над ефективними рішеннями і має досвід. Ми перетворюємо її в Агенцію

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

відновлення та розвитку для роботи над конкретними проєктами саме відновлення і вже працюємо паралельно над ними.

Якщо нам чогось не вистачає, то потрібно ці організації створити. Якщо нам, на нашому рівні – міському, локальному, обласному, національному не вистачає конкретних інструментів для цієї роботи, яку хочемо робити, то їх треба створити. Сама коаліція, співпраця однієї організації з другою, третьою між собою може не дати відповіді. Треба проаналізувати, чи справді організація $A + B + C = ABC$ дасть те, що потрібно, чи можливо попроситися з ними і реформувати якусь одну організацію. Ситуативні під конкретні справи можуть перерости в інституційні.

Можливо з самого початку створити організацію, де розумієш, що буде постійна потреба. Нам багато часу потрібно для перемоги, а для відновлення й відбудови України потрібно буде ще більше часу, це велика робота.

- Чи функціонує зараз Координаційна рада розвитку громадянського суспільства, якщо так – чи результативно, якщо ні – чи потрібно її відновлювати?

Максим Лациба

Ні, вона не функціонує, навіть більше – її вже скасовано. 2016 року Президент попередньо ухвалив рішення про створення Координаційної ради розвитку громадянського суспільства і стратегію на п'ять років. Вона пару раз збиралася, але потім виник конфлікт Петра Порошенка з антикорупційною частиною громадянського суспільства. Фактично вона більше не збиралася, що з поганої сторони характеризує політика Петра Порошенка. Він ніколи не був фанатом громадянського суспільства і ніколи особливо не старався почути, спеціальних ініціатив не проявляв. На жаль, чиний Президент Володимир Зеленський також не розбудував серйозного діалогу з громадянським суспільством.

Координаційна рада не працює, але варто мати таку платформу для комунікації, вона потрібна. Ми, громадські, благодійні організації, органи самоврядування населення, дуже залежні від законодавства, рішень уряду.

Чому немає онлайн реєстрації громадських організацій через додаток «Дія»? Тому, що цього рішення не ухвалили Мінцифра, Мін'юст та уряд і немає координаційної ради, де ми могли б про це говорити. Чому немає відсоткового механізму, коли громадянин може віддати 2% свого ПДФО будь-якій громадській, благодійній організації? Тому що Мінфін проти і в нас немає такого майданчика, щоб переконати уряд підтримати цю ініціативу. Тому однозначно таку координаційну раду при уряді варто створювати, залучати представників громадських організацій і на рівні заступників міністрів ключових міністерств.

У нас є міністерство, яке здійснює державну політику, формує і реалізує її у сфері волонтерів, – Міністерство соціальної політики. Попередні команди жакливо справлялися із завданням цього міністерства.

Найкраще те, що болить, знають самі громадські організації. Самоорганізація – це самозарадність, самі організувалися, виробили законопроект свого рішення, переконали депутатів, внесли, проголосували, створили сприятливі умови для роботи і допомагаємо людям, своїй країні, розвиваємо українську націю. Тільки таким чином можлива ефективність.

- Чому Міністерство у справах ветеранів є, а Міністерства у справах громадських організацій не повинно бути?

Олександр Солонтай

Можливо, Міністерство у справах ветеранів – це помилка, бо в нас відсутні міністерства благодійних організацій. У процесі відновлення і відбудови основна потреба буде в робочих місцях і заробітках. У нас і так була з цим проблема до початку бойових дій, мільйони людей у всьому світі мусять їздити, щоб заробити грошей, і добре, якщо потім поверталися до України. Основна проблема з грошима, тому акцент повинен бути на асоціації підприємців, організацій у спільнотах, тих, хто об'єднує бізнесменів. Тоді потрібне не лише Міністерство економіки, а й додаткове Міністерство у справах асоціації бізнесу, тому що це буде нагальна потреба.

Громадські організації можуть працювати у найрізноманітніших сферах і заходити в двері до будь-якого міністерства, будь-якого органу влади. Самі громадські організації мають визначатися, чим і як вони опікуються, а в міністерстві мають працювати над державною політикою в конкретній галузі, сфері. Це основні принципи, які повинні бути в майбутній відновленій, відбудованій Україні.

У держави буде мало грошей, бо країна зруйнована, тому дуже мало державних реальних політик, відповідно повинно бути дуже мало державних різноманітних міністерств і державних органів. Максимум і в громадському сенсі, і в бізнесовому те, що можуть зробити люди, повинно бути зроблено самостійно громадянами. Відновлена і відбудована Україна після перемоги має бути набагато вільнішою, аніж була.

Максим Лациба

Я прихильник об'єднання в громадські організації за видами: антикорупційні, молодіжні, правозахисні, екологічні, у сфері соціальних послуг, аналітичні центри, бізнес-асоціації, асоціації місцевого самоврядування. **Нам треба об'єднуватися, виробляти спільне бачення і відновлювати лідерство в реформах і у відбудові.** Зараз лідерство у держави зрідка трапляється. Після Революції гідності громадські організації запровадили лідерство, говорили про реформи, пріоритети, розробляли законопроект. Уряд пригальмовував, але все-таки підхоплював і потім імплементував. Тепер в основному все роблять через ініціативу певних депутатів. Нам треба відновити лідерство у формуванні бачення реформ, нової країни, бачення, як ми вибудуємо простір безпеки для українців, простір добробуту.

По-перше, громадянському суспільству довіряють міжнародні донори, готові підтримувати проекти реформ і громадських благодійних організацій, що опікуються цими реформами і бачать нашу важливу роль. Тобто навіть міжнародні партнери наполегливо підказують українському уряду залучати громадськість.

По-друге, українське суспільство дедалі більше довіряє громадським організаціям, волонтерам, і це дуже добре. Саме волонтерський рух показав, наскільки він може бути сильним і результативним.

По-третє, євроінтеграція. Україна стала кандидатом у члени Європейського Союзу, а це потребує здійснення реформ. Єврокомісія буде за цим стежити, консультувати, допомагати

ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА

грошима. Це також дасть змогу громадянському суспільству переконувати уряд і парламент ухвалювати правильні реформаторські закони та рішення.

Ці три вектори дуже важливі, вони закладають основу нашого успіху громадянського суспільства, **нової платформи за реформи і відновлення**. Однозначно є хороші шанси, що така платформа може налагодити успішну комунікацію, взаємодію з чинним урядом, парламентською більшістю, міжнародними партнерами. Ми можемо бути дуже ефективними і продуктивними в реальній відбудові України.